

Neoliberalizmin Acılarını *New Age* Maneviyatı ile Dindirmek

Feyza TOPRAK¹

¹ Dr., (ORCID ID: 0000-0003-1036-8055)

Özet

Neoliberalizm bir doktrin olmasının ötesinde yeni bireysel bir toplumsallığın kurulmasına yönelik sosyolojik ve siyasal bir programdır. 1950'lerde ve 60'larda karşı kültür Amerika'sında gördüğümüz *New Age*'in kısa sürede dünyaya yayılışının; 1970'lerde ve 80'lerdeki zirveye çıkışının; 1990'lardan itibaren postmodern dönemin ana akım kültürüne asimile oluşunun neoliberalizmin gelişimi ile doğrudan ilintisi vardır. Neoliberal özne, narsistik bir bölünmeye maruz kalan, bu bölünmenin bir ucunda depresyonla, diğer ucunda abartılmış bir performans zorlamasıyla baş etmeye çalışan özgün ve girişimci bir öznedir. Tıpkı neoliberalizm gibi postmodern dönemin ana akım kültürüne asimile olmuş *New Age*'de de özgün olma gerekliliği belirleyicidir. Bu makalede *New Age*'in postmodernitede sosyokültürel bir olgu olarak evrildiğini; bu nedenle de kendi başının çaresine bakmak zorunda olan neoliberal öznenin ihtiyaçlarına cevap veren bütünsel şifa ve kişisel gelişim konularına odaklandığını ortaya koyacağım. *New Age*'in ortak temasının *Gnosis* olduğunu; bu temanın, kozmosun her şeyi kapsayan tek bir gerçeklikten oluştuğuna inanan, monizm geleneğini sürdürdüğünü; neoliberal özne için zihinsel bedensel ve ruhsal şifalanmanın ise ancak bütünsel olarak bu bilgi ve pratik yardımı ile mümkün olduğunu ifade edeceğim. Bu olgunun 1970'lerde ortaya çıkan 1990'larda zirveye ulaşan neoliberal politikaların yalnızlaştırdığı ve güçsüzleştirdiği bireye bir güçlenme ve kişisel gelişim aracı olarak sunuluşun hikâyesine ışık tutacağım.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal özne, girişimci özne, geç kapitalizm, *New Age* maneviyatı, şifa

Relieving the Pains of Neoliberalism with *New Age* Spirituality

Abstract

Beyond being a doctrine, neoliberalism is a sociological and political program for establishing new individual sociability. The spread of the *New Age*, which we saw in counterculture America in the 1950s and 60s, to the world in a short time; Its peak in the 1970s and 80s; The assimilation of the postmodern era into the mainstream culture since the 1990s is directly related to the development of neoliberalism. The neoliberal subject is an authentic and enterprising subject subjected to a narcissistic split, trying to cope with depression at one end of this split and an exaggerated performance compulsion at the other. Just like neoliberalism, the necessity of authenticity is decisive in the *New Age*, which has assimilated into the mainstream culture of the postmodern period. This article states that the *New Age* has evolved as a sociocultural phenomenon in postmodernity; therefore, I will demonstrate that it focuses on holistic healing and self-improvement issues that respond to the needs of the neoliberal subject who has to remedy himself. The common theme of *New Age* is *Gnosis*; this theme perpetuates the tradition of monism, which believes that the cosmos consists of one all-encompassing reality; I will state that mental, bodily, and spiritual healing for the neoliberal subject is only possible with the help of this knowledge and practice holistically. I will shed light on the story of the presentation of this phenomenon as a means of empowerment and self-improvement to the individual, who was isolated and weakened by the neoliberal policies that emerged in the 1970s and reached their peak in the 1990s.

Keywords: Neoliberal subject, entrepreneurial subject, late capitalism, *New Age* spirituality, healing

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

Feyza TOPRAK

PhD.

E-mail / E-posta

feyzatoprak@gmail.com

Manuscript Received / Gönderim Tarihi

18.01.2023

Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi

23.04.2023

To Cite This Article / Kaynak Göster

Toprak, Feyza. (2023). Neoliberalizmin Acılarını *New Age* Maneviyatı ile Dindirmek, *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, Vol. 17, 1-28.

Neoliberalizmin Acılarını New Age Maneviyatı ile Dindirmek

GİRİŞ

Neoliberalizm, insan doğası ile ekonomi arasındaki ilişkiyi anladığını iddia eden ve insan gelişiminin en üst düzeye çıkarılmasının kapitalistlerin kârının en üst düzeye çıkarılmasıyla mümkün olabileceği sonucuna varan bir siyasi ideoloji ve yönetim zihniyetidir ve günümüzün “baskın sosyal paradigma”dır (Bradshaw, 2009, s. 264). Bu zihniyet esasen on dokuzuncu yüzyılın ekonomik liberalizmle bağlantılı ideallerinin 1970’lerde yeniden canlanmasını içerir. Bu bağlamda küresel piyasalarda devlet kontrolünün kaldırılmasını beraberinde getiren bir dizi ekonomi politikasını anlatır. Neoliberalizm hükümetlerin sosyal refah sistemlerini dizginlerken, sermaye piyasalarını genişleten ve zenginleştiren küresel ve yerel ekonomik ve sosyal politikalara işaret eder (Bay-Cheng vd., 2015, s. 71). Bu doğrultuda neoliberalizm kişisel özerklik, özgüven ve kişisel esenlik hususunda sorumluluğu bireye verir (Reveley, 2016, s. 2); bunun yanında tüm ekonomik faaliyetleri sermaye birikimine katkısı boyutu ile değerlendirir. Spesifik olarak, daha geniş sosyal ilişkiler setine gömülü olan ve belirli zamanlarda veya yerlerde değerlendirilmesi gereken reel sermayelere kıyasla daha hareketli olan finansal sermayeye ayrıcalık tanıma eğiliminde olan neoliberalizm, finansal yenilik ve spekülasyona dayalı finans sektörü lehine farklı birikim koşulları yaratır; bu şekilde gelir ve servet eşitsizliklerini artırır (Dore, 2008; Krippner, 2005).

Neoliberalizm bir doktrin olmasının ötesinde yeni bir toplumsallığın kurulmasına yönelik sosyolojik ve siyasi bir programdır (Çoban, 2002, s. 125). Toplumsal politikalarda devletin konumunun sarsılması ve ekonomik alanda uluslar üstü antlaşmaların, kuruluşların ve şirketlerin egemenliğinin artışı kapitalizme yeni bir ivme katmıştır. Tıpkı liberalizmin kapitalizmin ideolojisi olması gibi neoliberalizm de globalleşmenin ideolojisi olmuştur. Bu koşullarda globalleşme bir taraftan sekülerleşmeyi teşvik ederken diğer taraftan geleneksel ve yerel dinlerin ötesinde yeni inanışların doğmasına yol açacak sosyo-kültürel zemini hazırlamıştır. 1950’lerde ve 60’larda karşı kültür Amerika’sında gördüğümüz *New Age*’in kısa sürede dünyaya yayılışının; 1970’lerde ve 80’lerdeki zirveye çıkışının; 1990’lardan itibaren postmodern dönemin ana akım kültürüne asimile oluşunun (Kyle, 1995), neoliberalizmin gelişimi ile doğrudan ilintisi vardır. Batı’daki eski mistik ve okült gelenek Postmodernizmde *New Age* hareketi olarak yeniden canlanmış ve yorumlanmıştır. Tıpkı neoliberalizm gibi *New Age*’de de özgün olma

buyruğu belirleyicidir. Özgün olma meselesi salt neoliberalizme ait bir buyruğu anlatmamakla beraber varoluşsal bir gereklilik olarak modernizmle anılmış, post-modernizmle ayyuka çıkmıştır. “Özgün olma” buyruğunun siyasi içerimleri ve sonuçları, içinde bulunduğumuz geç kapitalist çağın ruhunu belirler, çünkü özgün özne bireysel hayatının girişimci öznesidir (Foucault, 2010).

New Age'i tanımlamak zordur çünkü o biçimsel anlamda bir hareket değildir. Merkezi bir örgütlenmesi veya üyeliği, tek bir kutsal metni, üzerinde anlaşmaya varılmış tek bir doktrini ve tek bir coğrafi merkezi bulunmamaktadır. Bunun yanında Wouter Hanegraaff (1996), Uluslararası Krishna Bilinci Topluluğu (ISKCON), Osho organizasyonu, UFO dini Aetherius Topluluğu gibi birbirinden farklı çağrışımlara sahip pek çok topluluğun *New Age* etiketini benimsediğini hatırlatıyor ve bizi farklı topluluklar tarafından benimsenen bu düşünce sistematığının temel temaları ve bileşenleriyle ilgili olarak düşünmeye sevk ediyor. Günümüzde örneğin homeopati, doğu dinleri, Transandantal Meditasyon, derin ekoloji, melekler, kanallık, Tarot kartları, astroloji, uzaylılar ile iletişim, ley hatları veya NLP'ye (NeuroLinguistic Programming) uzanan daha pek çok kategoriye barındıran bir manevi sistemden bahsediyorsak tüm bunların ortak noktasını nerede belirleyeceğiz sorusu önemlidir. *New Age*'in dünya görüşü, en temelde kurtuluş için elzem olarak kabul edilen ruhsal hakikatin ezoterik bilgisi olan Gnosis'e¹ ve kozmosun her şeyi kapsayan tek bir gerçeklikten oluştuğuna inanan, Monizm'e dayanmaktadır. Monizme göre var olan her şey, madde veya enerji formunda olması fark etmeksizin, aynı tözden yapılmıştır. Bu nedenle, görünürdeki herhangi bir fark geçici ve yanıltıcı olmaktadır. İnsan potansiyelinin keşfine ve kişisel gelişime büyük alan tanıyan bu görüş, postmodern çağda kapitalizmin kültür mantığı çerçevesinde araçsallaştırılarak *New Age*'i bir tüketici dini haline getirmiştir. Neoliberalizme konu olan *New Age* pratiğinin altında “kendi gerçekliğini bulma”, “özgün yaşam”, “doğru yol arayışı”, “derin gerçeklik” (Capra, 1982: 55) temaları öne çıkmıştır. Özgün yaşam, özgün bireyin kendi hayatına ilişkin özgün çözümler üretmesi ile mümkün olabilmektedir. Neoliberal özne kendi hayatı hakkında derin tefekküre dalarak hayatının anlamını ve amacını bulabilir, özgün yolunu keşfeden girişimci bir özne olarak kendini şifalandırarak geliştirebilir ve gerçekleştirebilir. Capra'ya göre “derin” sözcüğünün anlamının ve değerinin ortadan kaldırıldığı (neoliberal) dünyada, derin anlama olan yönelim *New Age*'in merkezinde yer alır (a.g.e.). Bu nedenle *New Age*'de bilim, felsefe ve maneviyat konuları birbirine yakınsamaktadır.

Marilyn Ferguson, “tarihteki en hızlı kültürel yeniden düzenlemenin” ortasında olduğumuzu, bu büyük değişimin “yeni siyasi, dini veya felsefi bir sistem” olmadığını savunuyor. Yeni bir dünya görüşünün yükselişini Thomas Kuhn’un “paradigma kayması”na bağlayarak “daha büyük bir kültürel değişimin yolda olduğu” fikrini öne sürüyor (1980, 23). Diogenes Allen, postmodern çağ ve *New Age* bağlantısını ortaya koyarken “Modern dünyayı Orta Çağ’dan ayıracak kadar büyük” bir entelektüel devrimin yolda olduğunu ve Akıl Çağı’nda şekillenen dünyanın entelektüel temellerinin “çökmekte olduğunu” söylüyor (Allen’den aktaran Kyle, 1995, s. 6). *New Age* ile gelen fikri değişim, “en azından Greko-Romen zamanlara uzanan, alternatif Batılı bir mistik maneviyat geleneğinin çağdaş tezahürü” (Kyle, 1995, s. 9) olarak ortaya çıkıyor. Postmodernizmdeki *New Age* algısına göre insanlık, okült öğretilerin bastırıldığı ve Hristiyanlığın doktrinlerinin egemen olduğu Balık Çağı ile okült bilgeliğin yeniden değer kazandığı Kova Çağı arasında bir yerde konumlanıyor. Kova Çağı’nda bilim, din ve sanat arasında bir yakınlaşma öngörülüyor, çünkü bir “şafak vakti” olan Kova Çağı “barış, kardeşlik (ile tanımlanan) yeni bir altın çağı” başlatıyor (Kyle, 1995, s. 9).

Bu makale bir yandan *New Age*’e ilişkin tüm kavramların nereden geldiğini, tarihsel gelişimi ve süreçlerini ele alarak incelerken; diğer yandan *New Age*’in ikinci dünya savaşı sonrası dönemin ontolojisinin bir sonucu olduğunu; dönemin hezeyanlarını yansıtan “Batı’nın epistemolojik krizi”nin (Sanson, 2009: 441) bir neticesi olarak evrildiğini doğruluyor. Her iki Dünya Savaşından sonra, ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdeki eğitimli genç orta sınıfının, dünyayı anlamının ve yaşamının alternatif yollarını aramasının sonucu gelişen bu varoluşsal arayışın, Batı kültürlerini Batılı olmayan kültürlerden semboller, uygulamalar ve ideolojilerin yer aldığı alternatif bir endüstriyi benimsemeye ittiğini ortaya koyuyor (Heelas, 1996; Melton, 1992). Bu çerçevede ben de bu makalede *New Age*’in günümüz pratiklerinin “sosyokültürel bir olgu” (Hanegraaff, 1996; Heelas, 1996; Pike, 2004) olarak bütünsel şifa, kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme konularına odaklandığını ortaya koyacağım. Bu olgunun 1970’lerde ortaya çıkan, 1990’larda zirveye ulaşan neoliberal politikaların yalnızlaştırdığı ve güçsüzleştirdiği bireye bir güçlenme ve kişisel gelişim aracı olarak sunulmuş hikâyesine ışık tutacağım. Chrystides’e (1999) göre, kişi kendini “içerideki Tanrı” ile özdeşleştirdiği ölçüde iyimser bir benlik yapısı geliştirebilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, çeşitli biçimlerde kendini gösteren kişisel gelişim veya “güçlendirme” faaliyetleri kaçınılmaz olmuştur. Tanrı ile özdeşleşme ile kişisel gelişim yollarını zenginleştiren neoliberal özne için artık fiziksel, zihinsel ve ruhsal şifa ayrımından

bahsedilemez. Bu bağlamda, alternatif tıp ve meditasyon uygulamaları benliği güçlendirmek üzere araçsallaştırılmıştır. Benliğin potansiyeline olan inanç, pozitif düşünmeyi, girişkenliği, arzuları yerine getirme hırsını ve kişisel gelişimi de içerir. *New Age*'de geleneksel otorite yapıları, (özellikle de erkek egemen yapılar) sorgulanır; otoriteye itaat yerine, "beynin sağ tarafı" ile ilişkili sezgi, yaratıcılık, hayal gücü, şefkat, şifa, dışı olanı kutsamak gibi faaliyetlere vurgu yapılır (Chryssides, 1999). *New Age* pratiğinde bilinç yükseltme eylemi salt psikolojik bir sürecin çok ötesine geçerek, Doğa Ana (Gaia) ile birleşmenin sağaltıcı gücüne kadar geniş bir düşünsel kapsamda ele alınır. Doğa Ana ile olan bu derin bağlantı, kök tıbbı ve büyü gibi modern öncesi Şamanik uygulamaların yeniden yorumlanmasına neden olur (Peters, 1991, s. 44). Tüm bunlar neoliberalizmin bir tek doğadan değil, toplumdaki da büyük ölçüde kopmuş yalnız öznesinin, temel sorunlarına ve ihtiyaçlarına özel biçilen çözümleri ve ürünleri üretme ve sunma meselesini de beraberinde getirir.

Tüm bunları anlatmak üzere makalede önce *New Age*'in temel kavramlarını; pek çok farklı grupta nasıl ilişkilendirildiğini; çok sayıda inanış ve dinden nasıl beslendiğini; tarihsel olarak nasıl dönüştüğünü; büyü, okült, ezoterizm, Gnostisizm, Neo-platonizm, hermetizm, simya gibi pek çok kavramla nasıl bağlantılı olduğunu; postmodern dünyaya aktarılan haliyle bu kavramları halen ne ölçüde içerip içermediğini; bu kavramların hangilerinin nasıl ve ne şekilde neoliberal öznellikte ilintili olduğunu; evren tasarımı, insan kavramı, tanrı anlayışı, bilim anlayışı, kanal olma kavramı, gerçeklik kavramı gibi konulardaki temel açıklamalarını tarihsel gelişimi içinde ele alacağım. Daha sonra, moderniteden postmoderniteye geçişte tarih sahnesine çıkan neoliberal öznelliğin dönüşümünden bahsederek, bu yeni öznellik şeklinin *New Age* inanışlarıyla rezonansa geçtiği noktaları anlatacağım. Daha sonra, geç kapitalist toplumların acılarını *New Age* ile dindirme eğilimine temas ederek, *New Age*'in içinde konumlanan paradigma olan Kuantum mistisizminden bahsedeceğim ve bunun küresel popülerliğinin ardında yatan psikanalitik kökenleri araştıracağım.

NEW AGE'İN TARİHSEL GELİŞİMİ

New Age inanışlar, "ortak varsayımları ve ortak bir vizyonu" paylaşan ve insanlığın son dört bin yılda icat ettiği felsefe ve inanç yelpazesinden yararlanan pek çok alt bileşenden oluşur (Newport; 1998, s.2). *New Age*, birbiriyle ilgili kavramlar olan Gnostisizm, Neo-platonizm,

hermetizm, simya ve çok tanrılı pagan Spiritüalizmi birleştirerek 1800'lerde modern dünyadaki koşullara okült olanın tepkisi olarak gelişmiştir (Kyle, 1995, s. 14). *New Age*'in köklerinin izini sürdüğümüzde, Batı'nın okült ve metafizik gelenekleri aracılığıyla Helenistik dönemle başladığını söyleyebiliriz. Yaklaşık M.Ö. 300'den M.S. 200'e kadar süren bu çağda dine olan ilgideki artış, Mısır ve Yakın Doğu kültürünün yerel Yunan felsefesiyle yakınlaşmasına neden olmuştur. Hıristiyanlığın, Roma İmparatorluğu tarafından resmi din olarak kabul edildiği M.S. dördüncü yüzyılın sonlarından itibaren, bu dine karışan Helenistik mistik unsurlar bu şekilde *New Age*'in maneviyatına da sirayet etmiştir (Kyle, 1995 s. 16, 17). Bu inanç sistemi, Hıristiyanlığın mistik bir yorumu olan Neo-platonizm ile, yani Tanrı'yı aşkınlıkla gören ve dünyayla olan ilişkisini "Bir"den türeyen bir yayılma ilkesiyle ilişkilendiren Platonik düşünce ile varlığını sürdürmüştür. Bu görüşe göre gerçeklik, ilahi olandan maddeye doğru derecelendirilmiş bir dizidir ve bu nedenle (kısmen ilahi olan) insan, her şeyin ebedi kaynağı ile birleşmeyi özler. Hermetizm Gnostisizm ile ilintili olan ve içinde simya, astroloji ve büyü gibi okült uygulamaların yer aldığı geniş bir öğreti alanına işaret eder. Hermetik geleneğin temel belgelerinden sayılan ve "erişilebilir en eski insan bilgeliği" ne kaynaklık eden *corpus hermeticum* (Reese, 1980, s. 385, 108; Kyle, 1995, s. 18) ile tüm bu kadim bilgiler sonraki çağa aktarılmıştır. Böylelikle Kabala-Yahudi mistisizminin temelleri de atılmıştır.

Gnostisizm *New Age*'in dayandırıldığı kadim dindir. Gnostisizm'in kökenlerinde Neo-platonik ve Budist öğretiler vardır. Gnostisizm, Hıristiyanlığın pratiğini sonsuza dek değiştiren karşı-kültürel bir maneviyattır. Gnostisizm, antik dünyanın hiyerarşik temellerini sarsarak, insanın ilahi olanın tezahürü olduğunu öne sürmüştür. Devrimci Gnostikler, dua ve arabuluculuğun insanları aşkın bir tanrı ile ruhani bir birliğe getirebileceğini öğretmiştir. Bu mistik tür, yalnızca Hıristiyanlığı değil, diğer birçok dini de etkilemiştir. Kelimenin tam anlamıyla "bilmek" anlamına gelen bu inanç, ilk kez ikinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Belirgin bir şekilde düalist olan ve tanrıdan maddi dünyaya bir akış sistemini benimseyen Gnostisizm, inisiye olmuş birkaç kişinin erişebileceği gizli bilgi aracılığıyla mistik birleşme hedefini ortaya koyar. Her zaman Hıristiyanlığın sınırlarında yer alan ve Kilise liderleri tarafından sapkınlıkla suçlanan Gnostisizm, sonraki *New Age* yazılarında tanıdık bir motif olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Ferguson Kova Çağı'nın kişisel "uyanmalar" yoluyla gerçekleşecek büyük dönüşümlerini anlatırken "doğrudan bilmenin" önemine özellikle değinmiştir (1980, s. 371).

Günümüze ulaşan diğer kadim sistemler astroloji, simya, medyumluk ve büyüdür. Okült bir faaliyetler olan astrolojinin kökenlerine dair çok net bir bilgimiz olmamakla beraber, bu konudaki genel kabul onun Çin’de ve Mezopotamya’da bağımsız olarak geliştiği yönündedir (Melton, 2001, s. 108). Diğer taraftan modern kimyanın atası olarak kabul edilen simyanın, başlıca amacı, adi metallerin daha değerli olanlara dönüştürülmesidir. Simya, benzer bir süreçle insan ruhunun saflaştırılabileceği ve yüceltilebileceği inancını da taşır. Bu görüş sonunda benlik ile Tanrı arasında mistik birliğe yol açabilecek gizli ve kurtarıcı bir bilgi olarak korunmuştur. Bu noktada bazı Şamanik uygulamalara da değinmek gerekir. Şifa, kehanet veya paranormal güçle ilişkilendirilen medyum yetenekleri kapsayan Şamanik pratikler de *New Age*’de yeniden canlanmıştır (Kyle, 1995 s.17; Melton, 2001: 1395; Jakobsen, 1999, s.147).

Temel olarak okült ve metafizik inançların Helenistik dönemin sonunda kurulduğunu anlıyoruz. Yukarıda da değindiğim gibi Helenistik dönemi karakterize eden dinsel çeşitlilik, Orta Çağ’da yerini (Katolik) Hristiyan kilisesinin egemenliğine bırakmıştır. Bununla birlikte paganizm, Kilise gücünün dorukta olduğu dönemde bile varlığını 1350’ye kadar sürdürmüştür (Kyle, 1995, s. 20; Albanese, 1999, s. 353). Gnostisizm temelli bir Doğu düalizmi biçimi olan Katharizmⁱⁱ, bu sıralarda gelişerek Hristiyanlığın içinde bir muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Bu Gnostik etki, Orta Çağ mistiği ve teoloğu olan Meister Eckhard’ın öğretilerinde de varlığını sürdürmüş ve modern Wicca dinlerini etkilemiştir (Kyle, 1995, s. 21; Reese, 1980, s. 9; Hanratty, 1997, s. 148). Orta Çağ büyücülüğü ve Neo-paganizmin *New Age* ile paylaştığı ortak bir zemin vardır. Bu zeminde Orta Çağ’da Hristiyan okültüne karışarak yaşayan Hermetizm ve Kabalacılık büyük önem kazanır. Rönesans ile birlikte metafizik el yazmaları tercüme edildikçe ve okült uygulamalar arttıkça Kabalizmin ana öğretisi kitaplarına da ilgi artmıştır. Bu tür faaliyetler Rönesans’ta artık akılsızca bir hurafe olarak değil, “insanlığın modern dünyaya sıçramasını hazırlamak için bilinçdışına dalma” eylemi olarak görülmüştür (Kyle, 1995, s. 21, 22; Albanese, 1999, s. 256).

Catherine Albanese, Amerika’daki *New Age*’in köklerine ilişkin analizinde on dokuzuncu yüzyılın ana akımları olan transandantalizme ve Teozofi’ye vurgu yapar; Teozofi’nin “Akıl yönelimli din” olarak adlandırdığı şeyin metafizik bir inanç olduğunu anlatır (Albanese, 1999, s. 355, 253, 252). Bir grup idealist entelektüel tarafından eski metafizik inançların yeniden inşası çalışması olarak gelişen transandantalizm “maneviyatta bireysel özgürlük ve kişisel sorumlulukla ilgili çağdaş Amerikan değerlerini yansıtan” yeni okültizm biçiminin bir örneğidir.

Bu nedenle Transandantalizm, Doğu unsurunu bünyesine katan ilk Amerikan dini olarak kaydedilmiştir (A.g.e.). Transandantalizme içkin ruh teması *New Age*'deki kanallık uygulamalarının da temellendiği yerdir. Kavram, insanlık tarihi boyunca pek çok kültürde kendine farklı şekillerde yer bulmasına rağmen popüler biçimine on dokuzuncu yüzyılın ortalarında evrilmiştir (Ferguson, 1980, s. 123).

Teosofi Cemiyeti 1875'te kurulmuştur. Sellon ve Weber, Teosofi'nin Batı'daki etkileyici soyunun izini Neo-platoncu hareket aracılığıyla Pisagor Yunanistan'ına kadar sürmüştür. Teosofi'nin Kabalistik ve Gnostik gelenekler, İslami tasavvuf, Hermetizm ve simya, Gül Haç ve masonluk ve Meister Eckhart'ın öğretileri ile olan çağrışımlarına dikkat çekmiştir (Sellon & Weber'den aktaran, Faivre & Needleman). Teosofik öğretiler insanın "mükemmel (ve) daha geniş bir evrenselliğe doğru bir bilinç yolculuğunda" olduğuna inanırlar. Tanrı'nın yaşamın ve doğanın her alanına içkin olduğuna inanırlar ve panteizmi savunurlar. Reenkarnasyon ve insanlık için bir kurtarıcının gelişi üzerine Budist öğretilerinden ilham alarak insanlık tarihinde yeni bir aşamaya girdiğimiz ana fikri ile modernizimin *New Age*'ini şekillendirirler. "Modern *New Age* düşüncesi, Teosofi'nin bir araya getirdiği birçok dinsel kavramın hem devamı hem de genişlemesidir" (Kyle, 1995, s. 35). Modern Amerika'da Teozofiyeye "okültün annesi" denmiştir (a.g.e). *New Age*'in gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunan bu damar, köklerini on dokuzuncu yüzyılda bu şekilde bulmuştur.

Çeşitli zihinsel ve psikolojik süreçler yoluyla şifa alternatifleri arayışındaki ruhsal idealizminin kökenine de değinmek faydalı olacaktır. Köken arayışının modern zamanlar için başlangıç noktası Genellikle Phineas Parkhurst Quimby'ye (1802-1866) atfedilir. Bir büyücü olan Quimby, iyileştirici düşüncelerin aktarımı yoluyla bütünsel şifanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Quimby'nin şifacılıkla ilgili düşünceleri 1890'larda Yeni Düşünce hareketi olarak bilinmeye başlanmıştır. 1890'ların ortalarında, hareketin bazı bölümleri, bireyci yaklaşımlar geliştirerek zihnin hastalığını iyileştirme, refaha ulaşma ve kişisel başarının tadını çıkarma gücünü de vurgulamaya başlamıştır (Melton, 2001, s. 1115; Albanese, 1999, s. 270, 272).

New Age'in Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gelişimini anlamak, küresel kültürün kültürel kapitalizm yoluyla dünyaya yayılması hikâyesine ışık tutmaktadır. Doğu dinleri İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Swami Vivekananda ve Swami Paramahansa Yogananda gibi Hintli din öğretmenlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nde Vedanta Topluluğu'nun kuruluşuna ilham vermesi *New Age* tarihinin belirleyici olaylarından bir diğeridir. Bu dönem, modern *New Age*

hareketinin önemli bir bileşenini oluşturmaya başlamıştır. Hindu ve Budist öğretilerinin ABD'ye ulaşması, büyük ölçüde Amerikalı okült öğretmenlerin yazıları aracılığıyla gerçekleşmiştir. Burada oluşan sentez daha sonraki *New Age* düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Son olarak 1965'ten itibaren özellikle Hindistan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne doğru gerçekleşen guru akını ile günümüzün *New Age* kültürünün temelleri atılmıştır (Kyle, 1995, s. 37).

Bu arada fizik dünyasında da *New Age*'i etkileyecek ve ona ilham verecek keşifler yankılanmaktadır. 1900'de Alman fizikçi Max Planck, ışığın aslında bir parçacık gibi davrandığına dair genel kaniya, kanıtlarla meydan okumuştur. Kuantum mekaniğinin getirdiği yeni fizik, *New Age* ile anlatılan metafizik gerçeklikle uyumlu olmuştur. Albert Einstein ve arkadaşlarının, metafiziğin kozmolojisini sunan açıklamaları çığır açıcudur (Toprak, 2022). Atom altı seviyede maddenin görüldüğü gibi katı bir varlık olmadığı ve madde ile enerji arasındaki çizginin sabit değil, akışkan olduğunun ifşası *New Age* maneviyatı ve bilimsel gerçeklik arasındaki bağlantıyı savunma eğilimini arttırmıştır.

Diğer taraftan, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren Analitik veya arketipik psikolojinin kurucusu Jung'un dinsel ve kültürel tarih alanındaki ezoterik incelemeleri, *New Age* inançlarının başlıca teorik ve pratik bileşenlerinden birini oluşturmaya başlamıştır. Böylelikle transpersonel psikoloji denen yeni bir dal gelişmiştir (Kyle, 1995, s. 38, 32; Reese, 1980 s. 52). Bu dönemde önce Batı toplumlarında yaygınlaşan bireycilik, benliğin kişisel dönüşüm amacıyla da belirginleşen bir tema haline gelmiştir.

1960'larda ve 70'lerde okült ilgi ve faaliyetlerdeki canlanmanın nedeni, modern *New Age*'in yaygın olarak kabul görüyor olması ile de bağlantılıdır. Bu dönemde astroloji, el falı, numeroloji ve I Ching gibi uğraşlar popülerleşmiştir. Daha da önemlisi "okült-mistisizmin dünya görüşü"ne olan ilgi 1970'lerde güçlenmiş ve 1980'lerde yaygınlaşmıştır (Kyle, 1995, s. 47). On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren gelişen, filizlenen kentsel ve endüstriyel sorunlarla başa çıkamaz hale gelen neoliberal özne, sonu gelmeyen bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin marjında yalnızlaşmıştır. Bu ise özgünlüğü ve "özneliği teşvik eden bir tepkiye neden olmuştur" (Kyle, 1995 s. 49, 50, 52). Özgün özne vurgusu öğrenmeye, güçlenmeye, kişisel gelişime odaklı *New Age* yaklaşımların hızla benimsenmesine neden olmuştur. 1960'ların okült canlanmasının en popüler ürünü olan astroloji ve spiritüalizm, 1990'larda Türkiye de dâhil pek çok ülkede yaygınlaşmıştır. Bu yıllarda Spiritüalizm içinde anılan kanallık uygulaması, postmodernizmdeki *New Age* uygulamaları içinde en çok başvurulan olmuştur. Aynı dönemde uzay gemileri ve

gereçlerine yönelik parabilimsel ilgi, 1956'da Londra'da George King'in Aetherius Society'si gibi hareketlerde Şamanizm veya kanallığın bazı yönlerini çağın yeni teknolojileriyle bir araya getirmiştir. Diğer taraftan Abraham Maslow'un hümanist psikolojisi, "yaşam gücü"nü doğru kullanmanın kişisel gelişim ve öz potansiyele ulaşmadaki rolüne dikkat çekerek, psikoloji biliminin odağını akıl hastalarının tedavisinden kişisel gelişime kaydırmıştır (Albanese, 1999, s. 358, 357; Kyle, 1995, s. 61, 63).

Tüm bu süreçte evrilerek günümüzdeki formunu alan *New Age*'in ortak teması, yukarıda da değindiğim gibi bir kurtuluş bilgisi olan Gnosis'dir. Bu beraberinde "bütüncüllük" fikrini de getirir. İçkin ilahi olanla birleşmenin hedeflendiği yerde, doğru yöntem ve bilgi bu dönüşümün anahtarıdır. *New Age*'in dünya görüşü, "kozmosun her şeyi kapsayan tek bir gerçeklikten oluştuğuna" inanarak, monizm geleneğini büyük ölçüde sürdürmeye dayanır. Artık "beden, benlik ve öteki ayrımı yoktur" (Ferguson, 1980, s. 372). Bu kavram, bu nedenle panteizm kavramına kadar uzanır: eğer her şey birse, o zaman insanlar, hayvanlar, bitkiler, cansız nesnelere hepsi tanrıdır. *New Age* vizyonunun merkezinde bu vardır. Bu bütüncüllüğü fark etmek ve ona uygun davranmak bütünsel bir şifa getirir. "Sağlık" (*health*) kelimesi etimolojik olarak "bütün" (*whole*) kelimesinden gelir (Peters, 1991, s. 58). Bütüncüllük bakış açısıyla pek çok okült inanç ve uygulama (reenkarnasyon, geçmiş yaşam gerilemesi, Şamanizm, astroloji, psişik fenomenler ve UFO karşılaşmaları) *New Age* dünya görüşünün bir uzantısı olarak açıklanabilir. Bildiğimiz her şey (madde, ruh, tanrı) aynı tözden oluştuysa doğa ve doğaüstü âlemler arasındaki ayırım anlamsızlaşır. Bu, paganizm, Doğu dinleri ve modern öncesi Batı dinlerinin çoğunda var olan çoklu gerçeklik inancının zeminini oluşturur (Reese, 1980, s. 280, 485).

Son olarak, *New Age*'de var olan reenikarnasyon doktrini, ruhun, gerekli arınma veya kişinin karmasının tüketilmesi yoluyla, vücuttan son saliverilme gerçekleşene kadar birbirini izleyen bedenlerde enkarne olduğunu savunur. Karma temizliği de bir şifalanma ve kişisel gelişim meselesidir ve yanı sıra özgün öznenin benlik teknolojilerini geliştirmesine uygun bir süreç ve zemindir. *New Age*'de iyi ve kötü arasında bir ayırım da yoktur. İnsan eylemleri ya aydınlanmanın ya da cehaletin meyvesidir; bunların hepsi anlamlı süreçlerdir; bu nedenle kimse kınanamaz ya da kimsenin affedilmeye ihtiyacı yoktur. *New Age*'de iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz gibi kavramlar yoktur. Yeryüzünde kötülüğün var olduğuna inanmanın sonucu olarak sevgi enerjisi azalır, onun zitti olan korku enerjisi artar. Sevgi yüksek frekanslı şifalı bir titreşim

olduğundan, burada da konu şifa ve kişisel gelişime gelmiştir. *New Age* maneviyatında sevgi enerjisi çevreyle uyumun, mutluluğun, sağlığın ve başarının titreşimini verir. Bu anlayış, insanın büyük resimdeki yerini bulmasına, bu yolla huzuru ve mutluluğu yakalamasına yardımcı olur. Sevgi enerjisi, aynı zamanda da özgün öznenin şifalanmasına ve kendi potansiyelini en yukarıya taşımasına imkân tanıyacak büyük bir kazanım sağlar. Görüldüğü gibi, *New Age*'in ortak teması olan Gnosis, postmodernizmle birlikte bir şifa bilgisine ve bir kişisel gelişim pratiğine evrilmiştir.

MODERNİTENİN ÖZGÜN ÖZNESİNDEN POSTMODERNİTENİN GİRİŞİMCİ ÖZNESİNE

Modern benlik, özne ve nesne arasındaki sert ayırım ile kurulmaktadır. Öznenin nesnel dünyadan kopmasıyla iki farklı yaşam alanı doğmaktadır. Bu, modern öncesi var olma biçimi ile modern benlik kavramları arasında bir epistemolojik veya ontolojik kopuştan daha fazlasına işaret etmektedir. Modernitede, özel alanı kamusal alandan ayırmıştır (Guignon, 2004, s. 18). Böylece benliğin özgün niteliklerinin ve bu niteliklerin gelişiminin önem kazandığı yeni bir paradigmaya girilmiştir. Modernite ile dış dünyadan bağımsızlaşmış benlik, içsel kapasitelerini ve niteliklerini geliştirmeye yönelmiştir. Kamusal alan, bireyin kendisini sosyal talepler tarafından bastırılmış bulunduğu alandır. Bu nokta da benliğin içsel niteliklerinin toplumla gerilim içinde olduğu bir zemin oluşur. Bu, modernitenin büyük bir paradoksudur (Berman, 2009). Özgün bir ben olma talebi ancak modernitenin ekonomik ve politik yapıları içinde yükselebilir çünkü modern toplum, ilk kez insanların kendilerini dünyanın geri kalanından farklı içsel niteliklere sahip bireyler olarak algılamasını mümkün kıldığı bir döneme işaret eder. Ama ilginç olan, özgünlük önermesinin bir sorun olarak ortaya çıkmasına izin veren şeyin aynı zamanda öznenin gerçek “özgün” benliğinden uzaklaşmasına da neden olmasıdır (Berman, 2009). Bu haliyle, özgünlük talebi Kartezyen felsefe ile gelişen politik bir taleptir ve bu nedenle son birkaç yüzyıldır siyaset felsefesi ve sosyal teoriyi meşgul etmiştir.

Kartezyen felsefe, benliğin içselleştirme sürecinin açık bir temsilidir. Modernite ile gelen özgünlük ideali, modernitenin iç ve dış arasında açık bir ayrımı dayatmasına kadar gündeme gelemezdi (Taylor, 1989). Descartes'ın epistemolojisinde akıl, dış dünyayı bilme ve temsil etme çabasında özne içinde hegemonik bir rol üstlenir ve dolaylı ilke haline gelir: “İçimde sahip olduğum fikirler aracılığıyla dışımda olana dair hiçbir bilginin sahibi olamam” (Descartes, 1970, s. 123) diyen Kartezyen bilen özne, dışardaki nesnel dünyadan açıkça ayrılan çekirdek bir benlik

deneyimine açık hale gelir. Bu benlik kavramı, özgün öznenin de ön varsayımdır. Özgünlük ideali, her bireyin içinde benzersiz bir öz, dış dünyadan farklı ve ayırt edilebilir bir “gerçek benlik” olduğunu varsayar; özgün kişinin davranışını, düşüncesini ve kendini ifade ediş şeklini bu gerçek benlik belirler (Guignon, 2004, s. 7).

“Özgünlük” terimini nadiren kullanmasına rağmen, Rousseau, modern dünyada öznenin özgünlüğü sorusu üzerine kafa yoran Aydınlanma filozoflarının en önemlisi olarak kabul edilir (Taylor, 1991). Rousseau’nun *İtirafı*’ı (1953), “öznenin içsellğine” yönelik modern dönüşün göstergesi olarak kendi içsel benliğine yönelik bir iç gözlem girişimidir. Bununla birlikte, Rousseau otobiyografik çalışmasında içe dönük bir tartışma yürütürken özgünlük sorununu son derece politik bir şekilde ele almaktadır (bkz. Berman, 2009). Metin, zamanın otoriter Fransız devletini ve sistemini hedef alan bir hiciv olarak tasarlanmıştır. Rousseau’nun otobiyografik metinleri bir itiraf sürecine konu olur. Rousseau, bu süreç aracılığıyla kendi maskesini düşürmeye, “gerçek benliğini var etmeye” çalışır (A.g.e, s. 86). Berman’a göre bu, Rousseau’nun projesinin genellikle kabul edilenden çok daha radikal olduğunu kanıtlar çünkü Rousseau’ya göre gerçek benliğin, ortaya çıkarılması gereken sabit bir içsel nitelik değil, aktif olarak inşa edilmesi gereken bir şey olduğunu gösterir (A.g.e, s. 86). Bu nokta performativite kavramı üzerinden aydınlanmayı postmodernizme bağlaması anlamında da önem arz eder.

Özgünlük kavramı, modern benliğin inşasında merkezi bir yer tutar (Taylor, 1991). Özgünlük, modern özne açısından içe dönüşü ifade etse de her zaman ait olunan toplumla bağlantılı bir kavramdır. “Özgünlük, dışarıdan yayılan taleplere karşı değildir ama kendi bu tür taleplerinin varlığını varsayar” (Sointu, 1991, s. 41). Çünkü modern özne, kendi öznelliğinin ahlaki amaçlarına hizmet edecek “benlik pratikleri” ile meşgul olur. (Foucault, 1984, s. 25-32) Bu şekilde benlik pratiklerine dikkat çeken Foucault, aslında daha sonra Judith Butler tarafından geliştirilen performatif kavramına da temas etmektedir. Gerçekten de hem modernite hem de onun devamı olan postmodernite insanı için varoluş, kendi olası benlik pratiklerini keşfettiği ve icra ettiği bir performans alanıdır. Özgünlük, bir nesnenin veya bir kişinin ayrılmaz bir niteliği olarak anlaşılabilir, söz konusu öznenin bu niteliğini harici olarak inşa etmesi de gerekir. Özne, onun olduğunu iddia ettiği şeyler ile kendisine ait bütünlüğü özelliğine uygun davrandığında özgün olarak nitelendirilir. Bu nedenle özgünlük, tanımı gereği bir nesnenin veya öznenin sözde bütünlüğü özellikleri ile dışarıdan açıklanan arasındaki tutarlılık derecesini ölçen değerlendirici bir kavramdır (Vannini & Williams, 2016, s. 3). Bir insan, gerçek karakterine, düşüncelerine,

duygularına veya inançlarına göre hareket ettiğinde; yani tavrı, kendilik ifadesiyle örtüştüğünde özgün kabul edilir. İşte bu anlamda özgünlük kavramı bizatihi performatif bir kavramdır. Bu, özgünlüğün öznenin sözlü veya sözel olmayan eylemleri yoluyla oluşturulmasını ve sürdürülmesini gerektirir ki, bu noktada özgünlük bir tercihten ziyade bir zorunluluk olmuştur. Performatif olarak özgün bir öznellik inşa etme zarureti postmodernite ile ayyuka çıkmıştır.

Bu noktada, modernitenin ve postmodernitenin öznellik inşasına konu olan üretim kalıplarındaki farklılığa bakmak faydalı olacaktır. Modernitenin veya kapitalizmin özgün öznesi ile postmodernitenin veya geç kapitalizmin girişimci öznesinin (Foucault, 2010) gelişimi arasında belirli düzeyde bir süreklilik ilişkisi vardır. Geç kapitalizmde maddi üretimin yeri sadece fabrika değil, daha ziyade sanal gerçekliktir (Hardt & Negri, 2000, s. 294, 295). Maddi olmayan üretimin üstünlüğü, üretim sürecinin endüstriyel kapitalizmde olduğu gibi çalışma ortamı ve saatiyle sınırlı olmadığı anlamına gelir. Yaratıcılığa, entelektüel birikime ve sosyal becerilere bağlı olan yeni üretim tarzı, değer üretimini tüm zamana ve mekânlara yarar. Artık mesai kavramı boş zamana sirayet etmiştir. (Lazzarato, 2006). Bu noktada endüstriyel kapitalizmdeki özgün birey, üretim yeri ve zamanı kısıtlarının kalkmasıyla önce beşerî sermayeye sonra da girişimci bireye dönüşür. “Postmodernizm” ise modernizmi takip eden epistemolojik, estetik ve kültürel farklılaşmaları tarif eder (Eagleton, 1996). Geç kapitalizmin ayırt edici özelliklerden bir tanesi kültürel üretimin genel olarak meta üretimine tamamen entegre olması, bunun sonucunda kültürel ve ekonomik üretimin örtüşmesidir (Jameson, 1991, s. 3). Geç kapitalizm, postmodern kültürün ortaya çıkmasına neden olan estetik istikrarsızlığın, geçiciliğin ve farklılığın kutsanmasına yol açan yeni uzamsal ve zamansal deneyimlerin inşa edildiği bir dönemdir (Harvey, 1989, s. 156). Bu noktada kapitalizmin gelişimine, geç kapitalizm ile beşerî sermaye kavramının ilintisine ve neoliberal düzende girişimci benliğin yükselişinin sonuçlarına değinmek faydalı olacaktır.

Harvey, yirminci yüzyılın son on yıllarında meydana gelen ekonomik ve politik dönüşümlerin izini sürerek postmodernizmi anlamlandırmaya çalışmıştır. 1965 -1973 arasında, Fordizm ve Keynesçiliğin kapitalizmin doğasında var olan çelişkileri sınırlayamayacağı aşikâr hale geldiğinde, Fordizmin katılığı onun ölümcül kusuru haline gelmiştir. Seri üretim projelerine sermaye yatırımı, güçlü ve örgütlü bir işçi sınıfı tarafından desteklenen bir işgücü piyasası, katı iş sözleşmeleri ve refah devletinin artan sorumlulukları, sermaye birikimini sağlamaktan çok kısıtlayan bir ortam yaratmıştır (Harvey, 1989, s. 142). 1973 ekonomik krizinden sonra

ekonomik, siyasi ve sosyal hayatın yeniden yapılandırılması gerekli görülmüştür. Fordizmin katı yapıları neoliberalizmin 1980'lerdeki yükselişi ile çözülmüştür (Harvey, 1989, s. 166). Tam da bu noktada beşerî sermaye, neoliberal özne ve benlik kavramı birbirini tamamlayan ifadeler olarak karşımıza çıkmıştır. Foucault (2010, s. 215-237) benlik kavramını beşerî sermaye olarak ele almış, neoliberal iktisatçıların beşerî sermaye kavramına bu kadar yoğun bir ilgi duymaları gerçeğini düzenin rekabetçi ortamına ve rekabetin genel bir norm olmasına bağlamıştır. Zira beşerî sermaye kavramı ile, üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrım silikleşmiştir. Özne kendini beşerî sermaye olarak anladığında, piyasa mantığı daha önce onun tarafından dokunulmamış alanlara da girebilmiştir. Bu kendini anlama, sağlık, eğitim, kültür ve kişisel yaşam gibi şimdiye kadar ekonomi alanının dışında kalan alanların ekonomikleştirilmesinin aracıdır. Bundan böyle hayatın tüm yönleri kişinin kendi beşerî sermayesini artırabileceği alanlar haline, yani üretime içsel hale gelir. Bu noktada neoliberal öznenin kendini gelişime ve ilave üretkenliğe açık bir sermaye olarak kavradığı ve özel hayatın da piyasada rekabet edebilirliğin bir parçası ve devamı olarak bir anlamda kamusallaştığı bir noktaya geliriz. Bir kişinin yaşamının her yönü, bir şekilde, kişinin beşerî sermayesinin değer kazanmasına veya değer kaybetmesine katkıda bulunabileceğinden, üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrım ortadan kalkar (Feher, 2009). Feher'e göre, neoliberal özne tıpkı bir şirketin ticari kârı hedeflemesi gibi beşerî sermayesini büyütmeye çalışır.

Feher gibi düşünen Brown'a göre, "finansallaşmış insan sermayesinin" sahibi olan neoliberal özne, eğitim, öğretim ve hatta (hayatının tüm alanlarını kapsayan bir) imaj inşası yoluyla insan sermayesinin değerini artırma peşinde koşarak kendine yatırım yapar; piyasa değerini arttırmaya çabalar; bu yolla iş ortakları veya sosyal medya takipçilerini bir yatırımcıya ya da girişimciye kendine çektiği gibi çeker (Brown, 2015, s. 33). Bütün hayatın bir girişim mantığıyla değerlendirilme çabasının altında yatan mutlak haz ve özgürlük vaadinin çöküşü; içsel çöküş ise tükenmişliği ve depresyonu tetikler. Bu noktada, "bir baskı mekanizmasına mahkûm edilmiş"lik hissine ancak neoliberalizmin özgürlük ve kurtuluş vaadi ile direnebilen insan psikolojisinin çöküşünü izleriz (Foucault, 2011, s. 223).

Neoliberal özne, dar ve içe kapalı bir iç dünyanın eklemlendiği dış dünyada bir sıkışmışlık hissi ile var olur. Olduğu yerde kendi gerçekliği dışındaki bir gerçeklikle yüzleşemeyen neoliberal özne açısından bu durum psişik bir gerileme hali yaratır. Bu şartlar altında, neoliberal özne kendine döner ve kendine yönelttiği bir arzu ve haz dinamiği ile yaşamını sürdürür (Dardot &

Laval, 2012). Bundan böyle özne, maruz kaldığı baskı mekanizmasına uyum sağlar; mahkûm edilmiş olduğu düzene uygun olarak gelişime, değişime, büyümeye ve başarıya doğru bir performans sergiler; bu yorucu performanstan ise zevk alır. Neoliberal özne haz dinamiğini, kendi bedenine ve performansına çevirir. Böylece özne, narsistik bir bölünmeye maruz kalır. Bu bölünmenin bir ucunda depresyon, diğer ucunda sapkınlık vardır. O ya kendisine hayran olunan bir performans ustası ya da bir köşeye fırlatılıp atılan bir haz nesnesidir (Dardot & Laval 2012, s.407). Diğer taraftan üreten özne ile tüketen özne birbirinden koparılmıştır ve bu kopukluk, kendinden “sorumlu” hale getirilmiş bu öznenin, kendi ile yüzleşmesini engeller. Bu kopukluk öznenin psikik olarak yeni türde haz mekanizmaları ile güçlendirilmesini gerektirir. Bu noktadan sonra Protestan iş ahlakının bir çile olarak ima ettiği çalışma eylemi artık bir haz olarak deneyimlenmeye çalışılır. Bundan böyle çalışmak demek, kendini gerçekleştirmek demektir (Dardot & Laval, 2012, s. 391). Çünkü mutluluğun yolu kendini gerçekleştirmekten, kendini gerçekleştirmenin yolu ise kişisel gelişimden geçer. Neoliberal özne bir kendilik kaygısı yaşar. Ya rekabetçidir ve yorulur ya da rekabeti bırakır ve yenik düşer. Birey, başarıyı öteki üzerindeki üstünlüğü olarak yorumlamak zorundadır aksi takdirde bireysel düşüşü ve başarısızlığı kabul etmek zorunda kalır. O tüm bu süreçleri başarıyla yönetmek zorunda olan, tam da bu nedenle kendi kendinin şifacısı olmak zorunda olan, ontolojik olarak kendi işletmesinin (benliğinin) başarılı işletmecisi olmak zorunda olan bir öznedir.

New Age'in de günümüzdeki popüler mottosu “kendini gerçekleştirme” üzerine kuruludur (Pithers, 2021). Kendini gerçekleştirme şifalanmakla başlar. “Şifalanmak” (Levin 2017) ruhun ve bedenin birliği hatta insanın ve doğanın birliği üzerinden okunur. Şifalanmak artık doğa ve insanın, organik olanla inorganik olanın, geçmişle bugünün birliğinin benimsenmesi ile olur. Kuvars kristallerinin veya diğer değerli taşların terapötik kullanımının; bedensiz varlıkların veya sonsuz tanrısal enerjinin doğru şekilde kanalize edilmesinin; kehanete modern yaklaşımların geliştirilmesinin; yeni geliştirilmiş veya yenilenmiş psikolojik iyileştirme araçlarıyla kadim veya dünya dışı uygarlıklar arasındaki ilginin kurulmasının; arkaik doğacı Şaman inanışlarının yeniden keşfedilmesinin araçsallaştırıldığı şifa tekniklerinin kesiştiği noktada gerçekleşir. Kendini her gün yeniden daha gelişmiş ve güçlü versiyonu ile yaratmak ve her yıkılışa küllerinden doğmak durumunda olduğunu düşünen neoliberal öznenin manevi pratik araçları artık tüm bu sayılanlarda gizlidir. Geliştirilen ritüeller ile neredeyse her derde deva bulunur. Kendinden başka kimsesi olmayan neoliberal özne çevre ve iklimle ilgili

endişelerini, aşk, iş, akrabalık ilişkilerindeki sorunlarını bazı zihinsel ve bedensel uygulamalar vasıtasıyla şifalandırabileceğine inanır. Farklı inançlar ve pratikler, psikolojik veya ruhsal büyüme; bedensel, zihinsel ve ruhsal şifalanma; psişik olarak gelişim sağlama; daha fazla bilgelik veya içgörü sahibi olma gibi amaçlarla kullanılarak “kendini gerçekleştirme” zorlamasının karşısındaki “gelişim” ritminin motoru haline gelir.

Bunlardan pek çoğu gerçekten de “ezoterik metafizik” altında sınıflandırılabilir faaliyetlerdir. Ancak neoliberalizmin öznesi ezoterik metafizik bilgiyi tipik olarak had safhada araçsallaştırılmıştır. Öyle ki mistisizm, ezoterik metafizik ve okült gizemlere dair salt eğitimden ziyade daha dayanıklı bir benlik yapısı ve bu yöndeki bir karakter gelişimini elde etmenin aracı olarak kullanılmasına, öğretilerin veya ritüellerin daha üstün ve dayanıklı benlikler kurmak için araçsallaştırılmasına neden olur.

GEÇ KAPİTALİST TOPLUMLARIN YARALI RUHLARINA NEW AGE TONİĞİ

Küreselleşme sürecinde dinler de dâhil olmak üzere tüm kültürler göreceleştirilir. Bu süreç, bireyin radikal biçimde güçlendirilmesiyle birlikte, bugün popüler kültürde gördüğümüz vahşi eklektizmi doğurur. *New Age* bir dini kültürün unsurları, başka bir dini kültürün unsurları kadar iyi olduğundan, bireyler bireysel tercihlerine göre seçim yapabilirler. Bununla birlikte, bu seçim elbette tamamen rastgele değildir: Bazı dini kültürler- örneğin Batı ezoterizmi, Hint dinleri, Çin dinleri ve Şamanizm- popüler Batı dini kültüründe, örneğin Afrika veya Arap dininden daha fazla temsil edilir. Küresel akımlar güce ve söylemlere bağlı olarak belirli yönlerde akmaya daha meyillidir. Bu eklektizm aynı zamanda aşırı bir hoşgörüyü de yol açar. Tüm dinler görecelidir ve hepsi eşit derecede doğrudur. Bu eklektizm aynı zamanda bir anlamda farklı dinler arasındaki sınırları daha belirsiz hale getirmektedir. Dinler arasındaki fark, birey için giderek önemsiz hale gelir. Bazı durumlarda böyle bir karışımın gerçekleştiği bile fark edilemez. Küreselleşen dünyada karakteristik olarak birçok farklı inanç sistemi ve ideoloji yan yanadır. Bunların birçoğu da birbiriyle çelişir. Örneğin, öteki dünya inancı ve reenkarnasyon fikri aynı yerde olamaz ama pratikte bu pek de sorgulanmaz. Bir noktadan sonra birey için tüm inanç sistemlerinin akla yatkınlığının altı oyulmuş olur. Birey için çözüm, temel odağını dogmalardan ve inanç sistemlerinden yani ideolojik boyuttan uzaklaştırmakta ve kendini güçlendiren öznel

deneyimlere, şifalanma konularına, kişisel gelişime ve kendini gerçekleştirme performanslarına yönelmekte bulunur.

Neoliberal özne için *New Age*'in, psikolojik ve ruhsal büyümenin ötesinde kendini gerçekleştirme vaadiyle özel bir anlam kazandığını, bunun ise günümüzdeki en yaygın tezahürün şifalanma üzerine yapılan vurgu ile olduğunu ima etmiştim. Bu bağlamda iyileşme kavramı, “gündelik hayatın tıbbileştirilmesi” (Crawford, 1980) ile meşgul olurken, sağlık kavramının kapsamı genişlemiştir. Sağlık konusu yalnızca kişinin fiziksel durumunu değil, aynı zamanda onun duygusal esenliğini sağlamayı; anılarını ve tutumlarını şifalandırmayı; kişilerarası ilişkilerini, aile işleyişini, resmi ve gayri resmi topluluklardaki konumunun niteliğini iyileştirmeyi; siyasi sistemlerin gelişmişlik düzeyini arttırmayı; doğal çevrenin durumunu iyileştirmeyi ifade etmek için de kullanılır. Çeşitli küresel ve kozmik konuların (Levin, 2017) da aynı potada eritilmesi *New Age*'in dinamik olarak gelişen doğasına kanıttır. Bu bağlamda *New Age*'in bütüncüllük iddiası ona her an yeni kapılar açmaktadır. *New Age*'in neoliberal öznesi bu bütüncüllüğe ayak uydurur. O sadece kendisi değildir, o bir kozmik enerji veya doğanın organik ve inorganik bütünlüğünün dönüştürücü parçası olabilir. Bu onu, akışta, oluşta, dinamik şizoid bir özne yapar. Her an kendini moleküllerine bölebilir ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeni bir gerçeklikte birleştirebilir.

Deleuze ve Guattari kapitalist kurumların, insanı karanlık bir fasit daireye mecbur bırakan Freudcu Oedipus karmaşasını eleştirdikleri *Anti-Oedipus*'u geç kapitalizm döneminde yazsalar, *New Age* maneviyatını ve yaygın şifacı uygulama alanlarını, modern toplumdaki yurtlulaşma momentinin aracı olarak işaretleyebilirdi. Gerçekten de biteviye bir akış ve oluş halinde kaybolan pek çok neoliberal özne, iki oluş arasındaki kısa süreli denge halini *New Age* maneviyatını kullanarak sağlıyor olabilir. Bugün yerli-yurtlulaşma yani hayatın tüm temel akış ve oluş dinamiğini oluşturma süreci, hayata dair tüm soru, sorun ve çözümleri, “kendilik” nesnesine döndürmeye dayanmaktadır. Olumsuz giden her şey, olumlu giden her şey, hayatımızdaki her şey kendi kişisel tercihimizdir. O halde mutlu olmayı isteyen insan mutlu olur. Mutsuz insan mutluluğu çeşitli nedenlerle gerçekten istemediği ya da isteyemediği için mutsuzdur.

Hem temel dinamik ontolojik ilke olarak tasavvur edilen “arzu” hem de arzuyu niteleyen zamanın pasif sentezinin bir “ürünü” olan öznelik, “şizofrenik” olmaksızın “sabit” bir kimlik olarak anlaşılmalıdır. Bergson'un (1988) *Creative Evolution*'ına atıfta bulunan Deleuze &

Guattari (2000) “canlı varlık olarak dünyanın bütününün her zaman olma, gelişme, var olma veya ilerleme sürecinde olduğunu” öne sürmektedir. Hiçbir şey kendisine indirgenemez ve kapalı olmayan zamansal bir boyuta kaydedilemez (Deleuze & Guattari, 2000, s. 96). O zaman bu oluş sürecinde “şizofrenik” olarak anlaşılması gereken sadece dünya ve canlılar değil, aynı zamanda kapitalizmin kendisidir (A.g.e, s. 361). Burada ne kastedildiğini anlamak için, Marx ve Engels’in (1978, s. 476) *Komünist Manifesto*’da verdiği kapitalizm tanımını hatırlamak önemlidir: “Önyargılar ve görüşler süpürülüp atılır, yeni oluşan her şey kemikleşmeden eskir. Katı olan her şey eriyip havaya karışır...”. Bu, kapitalizmin tanımlayıcı özelliklerinden birinin, tüm yerleşik “kimliklerin” “parçalanmış” hale gelmesi için sonu gelmez ve dinamik bir eğilim olduğu anlamına gelir; geleneksel inanç sistemlerinin ve anlam yapılarının yer değiştirmesi de bu sürece dâhildir (Deleuze & Guattari, 2000, s. 259). Yerleşik “kimliklerin” sürekli “çözülmesi” ile karakterize edilen kapitalizmin temelde “şizofrenik” bir eğilim sergilediği söylenebilir (A.g.e, s. 250). Deleuze ve Guattari’ye göre, kapitalizmin bu “kimlikleri kırma”, yerleşik “kodları çözme” ve herhangi bir sabitliğe izin vermeyecek şekilde “bölgeleri” dönüştürme eğilimi temelde bir “kod çözme” eğilimi olarak anılır ve “yersiz-yurtsuzlaşmanın saf şizofrenik süreci”ni oluşturur (A.g.e, s. 283). Bununla birlikte, kapitalizm mevcut tüm kimlikleri parçalasa da, hemen sermayenin imajında biçimlenmiş yeni bir kimlik dayatır (A.g.e, s. 259). “Yersiz-yurtsuzlaştırmayı yeniden yurtlulaştırmadan ayırmak neredeyse imkânsız olabilir, çünkü bunlar ya karşılıklı olarak iç içe geçmişlerdir ya da aynı sürecin karşıt yüzleri gibidir” (A.g.e, s. 258). O halde kapitalizmin dinamikleri hem kodları çözen hem de onları yeniden bağlayan sosyal yapılar üretir. Bu ise *New Age*’in asla kendisi ile sınırlı olmayan öznesinin kodunu çözen, onu sürekli yeniden inşa eden yaklaşımı ile son derece uyumludur.

Oliver James *The Selfish Capitalist: Origins of Affluenza* (2008) adlı eserinde, neoliberal politikalarla akıl hastalığının yükselişi arasındaki ilişkiyi tespit etmiştir. Bu politikaların bence en önemli sonuçlarından birisi, kişisel mutluluk kavramını en ön sıralara taşımasıdır. O halde kişisel mutluluğun, neoliberal öznenin hayatını inşa etmeye ve sürdürmeye vakfettiği şeyde yerli-yurtlulaştığı bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda William Davies, *The Happiness Industry* (2016) (Mutluluk Endüstrisi) adlı çalışmasında çağımızın mutluluk saplantısını son ekonomik gelişmelerle ilişkilendirmiştir. Davies’e göre, çağdaş ekonominin doğasını dikkate alırsak, bu meşguliyeti daha iyi anlayabiliriz. Reel ve maddi olmayan ekonomide iş gücü kaybı, fiziksel sağlık sorunlarından çok, ruh sağlığı bozukluklarıyla giderek daha fazla

ilişkilendirilmiştir. Kas gücüne dayalı olmayan emeğin baskın üretim biçimi haline geldiği bir ekonomide, depresyon ve diğer zihinsel bozukluklar iş göremezliğin birincil nedeni olmuştur. O halde, eğer hükümetler ve şirketler işgücünün kalitesini artırmak istiyorlarsa, vatandaşın ve çalışanın mutluluğunu sağlamalıdır (Davies, 2016). Böyle bir ekonomide duyguların önemi ortadadır. Girişimci benlik, duygularını yöneterek beşerî sermayesini de yönetmiş olur (Illouz, 2006, s. 100).

Çağdaş mutluluk saplantımızın, anksiyete ve depresyonu tetiklediğini söyleyebiliriz. Özgün, özel, mutlu, başarılı, girişimci özne olma buyruğu altında ezilme hali, neoliberal rasyonalitenin dayattığı -çoğu zaman birbirini dışlayan- pek çok sorumluluğun çatışmasının sonucudur. Bir taraftan esnek, uyarlanabilir, sürekli değişen/gelişen bir birey olma zorunluluğu, diğer taraftan tutarlı ve özgün bir birey olma gerekliliği birbiriyle çatışmaktadır. Geç kapitalist toplumlarda inisiyatif ve kişisel sorumluluk normları disiplin ve uyum normlarının yerini alır. Çoğu durumda yerine getiremeyecekleri sorumlulukların yükü altında kalan neoliberal özneler kendilerini fiziksel ve zihinsel olarak tükenmiş bulurlar. Böylelikle nevrozun yerini alan depresyon, geç kapitalist toplumun en yaygın zihinsel patolojisi haline gelir (Ehrenberg, 2009, s. 229). Ehrenberg'e göre depresyon, aktivite, esneklik, yaratıcılık, kendini ifade etme ve kendini gerçekleştirme taleplerinin karşılanmamasından ve bireyin yeterince özerk olmadığı veya kendi kendini kontrol edemediği bağımlılık durumlarından kaynaklanır. Depresyon, girişimci benliğin kendini gerçekleştirmedeki yetersizliğidir. Kimliğin halen toplumsal yapılar tarafından belirlendiği erken kapitalizm döneminde, harekete geçememe veya benlik geliştirememe hali nevrotik bir bozuklukla sonuçlanmaktaydı (Fritz Perls'dan aktaran Guignon, 2004, s. 2). Daha sonra neoliberalizm, verili kimlikleri ortadan kaldırdı ve her bireye öznel ve özgün kimliğini inşa etme sorumluluğu verdi. Kişi bu gerekliliği yerine getiremediğinde ve bir girişimci gibi kendi özgün benliğini ortaya çıkaramadığında bu yetersizlik hissine, kaygıya, bitkinliğe ve depresyona yol açtı. Kişinin kendini inşa etmesine yardımcı olacak yeni bir maneviyat şekline ihtiyaç vardı. Toplumsal depresyona karşı maneviyat, artık birkaç kişinin dâhil olduğu kişisel veya meditatif bir zihin durumdan ziyade yeni bir tamamlayıcı metot haline gelmeye başladı. Bu fenomen, çeşitli biçimlerde ilerlemiş ve psikiyatri ve ruh sağlığı alanında dahi önem kazanmıştır. Bazı durumlarda danışmanlık hizmetleri, manevi uygulamaları da içermeye başlamıştır. Maneviyatın mevcut eğilimi, toplumumuzda meditasyon veya yoga gibi çeşitli biçimlerde yayılmaktadır. Bu şifacı maneviyat bütünsel bir boyut kazanmıştır.

Girişimci benliğin iki ana niteliği, zorluklara karşı dirençli olma ve değişen şartlara ayak uydurma yetisine sahip olmaktır. Girişimci benlik ancak bu niteliklerle neoliberal işgücü piyasasının zorlayıcı taleplerine ayak uydurabilir. Esneklik ve dirençliliğin en uygun yolu, tikel varlığını tümele bağlamaktır. *New Age* maneviyatı tüm ezoterik, okült ve Gnostik ruhsal sistemlerde yer alan, insani düzen ile kozmik düzen arasında kapsayıcı bir bağlantı teması ile gündeme gelir. Bütüncüllük olarak da bilinen bu kavram, “yaşamın içsel bağlılığını vurgulayan, kapsayıcı, anlam merkezli, deneyim odaklı bir paradigma” olarak tanımlanır (Haynes, 2009, s. 55). Bütüncüllük felsefesi, Simmel (2002) ve Durkheim (1979) gibi teorisyenlerin sosyal parçalanma ve maneviyatla sonuçlandığına inandıkları, zihin ve beden, birey ve grup ile yapay ve doğal arasındaki Kartezyen düalizm tarafından yaratıldığı iddia edilen ayrımı ortadan kaldırmaya çalışır.

New Age'in ikilikleri yeniden birleştirme misyonu aynı zamanda “egosal benlik” ile “gerçek benlik” arasında meydana gelen yarılmayı onarmayı da içerir (Haynes, 2009, s. 55). İkili karşıtlıkların yer aldığı bir bakış açısı ile ortaya çıkan egosal benlik, kendini doğadan ve dünyanın geri kalanından ayıran yalnız ve ben-merkezci bir yapı olarak ortaya çıkar. *New Age* için gerçek benlik, kişinin kendi varoluş deneyimini bütüncül bir dünya görüşüyle yeniden tamamlamasını sağlayan, düalist olmayan, post-Kartezyen bir görme biçimi olacaktır. Haynes, egosal benliğin potansiyelinin kısmiliğini anlatmak üzere, “meditasyon teorisyenlerinin çoğu, normal uyanıklığı optimalin altında görüyor çünkü zihin büyük ölçüde gönüllü kontrolün dışında ve sürekli olarak büyük ölçüde tanınmayan düşünce, duygu, imge, fantezi ve çağrışım akışı yaratıyor” diyor (Haynes, 2009, s. 56). Haynes, uyanık egonun öz farkındalığını yitirdiğini ve hipnotik bir gerçeklikte yaşadığını vurguluyor. Ona göre gerçek benlik, daha aktüelleşmiş; belli bir duruma karşı uyarılmış; diğer bilinç ve farkındalık yollarını açmak için tasarlanmış uygulamalarla meşgul olan bir benlik olarak ortaya çıkar. Yazara göre meditasyon, yoga veya ezoterik uygulama yoluyla üretilen değişmiş benlik halleri, bireyi görünmeyen bir dünyayla temasa sokarak, deneyimin “aşkın bir boyutunu” görünür kılıyor (Haynes, 2009, s. 57).

DOĞA ANA, KUANTUM MİSTİSİZMİ VE PSİKANALİTİK KÖKENLERİ

New Age gruplarında yüzeye çıkan en temel kavramlardan biri “Doğa Ana”dır. Doğa ananın kozmik bir kişiliği vardır. Bu kozmik kişilik, Şamanizm ve benzeri inançlar tarafından, fiziksel ve

metafiziksel evrenin bilinçaltının ve egonun bütünlüğü içinde düşündükleri bir yere atıfta bulunmak için kullanılır. Bu bütünlük, bireyin kişisel deneyimini aşan, bütüncül bir kavram içinde var olur. Bu büyük bir gizemde “evren” ve “Tanrı” terimi ile eş anlamlı kullanılır. Kaybolma tehlikesi altındaki özne, benliğini “bütün” ile birleştirerek kurtarmaya çabılıyor gibidir. Buna örnek olarak hem Şaman hem de Hint Vedik dini geleneğinden türetilen bütüncüllüğe referans veren bir *New Age* kavramına atıfta bulunabiliriz.

Hinduizmde bireysel benlik yani “Atman”, bireyin taktığı bir maskeden ibarettir. Bir illüzyon perdesi olarak kabul edilen kişinin ayrı ve özel varoluşunun, kişinin daha geniş doğasını veya Brahman’ını gizlediğine ve kişinin daha büyük benliğini fark etmesi için bu yüzden küçültülmesi gerektiğine inanılır (Campbell, 1976, s. 13). Brahman ve Atman aynı şeyi temsil eder. Sanskritçe Brahman kelimesi, evrene veya bütüne dair olan “ilahi ateş”i, Atman ise bireyi temsil eden “ilahi kıvılcım”ı anlatır. Bu “Ben tanrırım ve tanrı benim” demektir (Campbell, 1976, s. 339). *New Age* tanrısı büyük benlik olarak ifade edilen şeydir. Büyük benliğin Tanrı olduğu yerde küçük benlik, günlük yaşamda büyük benliğini gerçekleştirmeyi arzulayan kişidir. *New Age*’in öznesi temelde Büyük (T)anrı’ya ulaşmak için yola çıkmış, onun tözünü taşıyan küçük (t)anrıdır. *New Age* maneviyatı Kuantum felsefesi ilkelerinden olan bütünsellik, dolanıklık ve edimsellik iması ve iddiasıyla bir tür “Kuantum mistisizmi” (Heelas, 1996) sunar. Kuantum mistisizmi bireylerin hem birbirinden hem de Tanrı’dan ayrı olmadıklarını savunur. Bunun psikanalitik temellerinin varlığında da söz etmeliyiz. Benlik oluşturma sürecindeki bazı dinamikler, geç kapitalist toplumun psikolojik ve ekonomik yaşam mücadelesi veren öznesinin kolaylıkla *New Age* inanışlara adapte edebilir. Freud’un narsisizm kuramını yorumlayan Kohut’un düşünceleri bu konuda bize ışık tutabilir.

Freud’a göre birincil narsisizm, bebeğin kendini sevmeyi deneyimlediği ve henüz nesnel gerçeklik bilgisini geliştirmede olduğu bir aşamadır. Burada bebek kendisinin dünyanın merkezi olduğuna inanır fakat bu durum çok uzun sürmez, çünkü bebek her ihtiyaç duyduğunda anne bakım veremeyebilir. Sonunda bebek dünyanın merkezi olmadığını öğrenir. Bebeğin birincil narsisizmi ebeveyn tarafından ihlal edilse de Kohut, çocuğun iki içsel gerçeklik inşa ederek bu deneyimi atlattığını söyler. Bu deneyimden ilki çocuğun doğuştan gelen sağlamlık, büyüklük ve mükemmellik duygusuna karşılık verenleri (ideallik nesnelere) ve onu onaylayanları (aynalanları) kendilik nesnelere (*self-object*) olarak işaretlemesidir. Bunun haricinde çocuğun bir sakinlik, yanılmazlık ve her şeye gücü yetme imgesi olarak güvenilebileceği idealize edilmiş bir

ebeveyn imgesi oluşturması da gerekir (aktaran Capps, 2001, s. 250). İnsan yavrusu yaşamının ilk yıllarında çevresiyle bir “birlik” deneyimine ihtiyaç duyar. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde benlik duygusunun gelişmesi için bu durum yerini “aynılık” ve “biz” olma ihtiyacının doğurduğu yeni deneyimlere bırakır. Kuantum mistisizmi bu benzerlik ihtiyacına cevap verdiğinden; tüm insanlar ve evren arasında bir birlik olduğu iddiasını ortaya koyduğundan kolaylıkla popölerleşmiştir. Kohut’a göre, bu benzerlik deneyimi “önemli bir özdeşliğe” ve “işlev benzerliği”ne odaklanır (Kohut’dan aktaran Hedayat-Diba, 1997, s. 217). Kohut, bu kabul ve onaylamanın, benliğin tam potansiyelini gerçekleştirebilmesi için olgunluk döneminde de var olması gerektiği fikrini ortaya atmıştır. Kohut’a göre, idealleştirme, aynalama ve ikizlikten oluşan bu üç aşamalı kendilik-nesnesi deneyimi, akıl sağlığının ve “tutarlı bir benlik duygusunun, olmazsa olmaz koşulu” dur (aktaran Jones, 2002, s. 22). Bu kendilik nesnelere yalnızca bebeklik döneminde mevcut değildir; aksine bir bireyin yaşamı boyunca, çevresindeki dünyayla birlik ve aidiyet duygusunu geliştirmesi için hayatidir. Ancak, bu kendilik-nesnelere doğası gerçekten de bireyin olgunlaşmasıyla değişir. James Jones’un (2002, s. 23) belirttiği gibi, “Olgunluk döneminin kendilik-nesnesi... zorunlu olarak bağımlı olmaktan ziyade, özgürlük, kendilik ve gerçekçilik ile karakterize edilir”. Benlik, kendini idame ettirmesine yarayan kendilik-nesnelere seğimi konusunda yaşı ilerledikçe daha da mahir hale gelir. Artık bu kendilik-nesnelere birisi *New Age* maneviyyatının Doğa Anası veya Tanrısı olabilir mi? veya Kuantum mistisizmi neoliberal özne için onu aynalayan bir kendilik-nesnesi işlevi görüyor olabilir mi?

Kendilik nesnesi “benliğimizin bir parçası olarak deneyimlediğimiz bir şeydir” ve kendi bedenimiz ve zihnimiz üzerinde sahip olmayı beklediğimiz bir kontrol ile ilgilidir (Capps, 2001, s. 250). Kuantum mistisizmine göre gerçeklik, bireyin öz bilincinin, olasılık evrenindeki sonsuz seğenekler arasından belirlediği şeydir. Kendilik nesnelere yansıtma işlevinin yanı sıra, çocuğun bir idealleştirme nesnesine olan ihtiyaı ortadadır. “Bu aşamada ebeveynin en önemli işlevi, idealleştirmenin ortaya çıkmasına izin vermek ve çocuğun ihtiyaçlarına sakinlik, güç ve kabulle karşılık verebilmektir” (Hedayat-Diba, 1997, s. 216). ocuk, daha büyük bir varlığın parçası olduğuna inanmak ister ve “kendinde olmayan niteliklere sahip istikrarlı, sakin, güçlü, bilge, koruyucu bir kendilik-nesnesi tarafından kabul edilmek ve bu nesneyle birleşmek” ister (Julian, 1992, s. 91). Kuantum mistisizmi Tanrı’yı bir idealleştirme nesnesi olarak tanımlamaktadır. Günümüzde bu ihtiyaı görmek için neden dinlerin klasik Tanrı fikri değil de *New Age* tanrısalıklar fikri çekici geliyor sorusu kritiktir. Çünkü *New Age* felsefesinde insanlar

ilahi olanın tezahürüdür. Herkes kendi realitesinin nihai yaratıcısıdır. Arzulanan şey her ne ise onu tezahür ettirmek öznenin işidir ve bu neoliberalizmin özneyi dönüşmesini zorladığı konuma çok uygun bir çözüm sunmaktadır. Bazı Pagan spiritüalistleri Tanrılara/Tanrıçalara tekil gerçekliğin veçheleri olarak tapabilirler, ancak bu kendilerini *New Age* teistleri olarak görenler arasında çok sıradan bir durum sayılmaz. *New Age* teistleri için dinin merkezi bir tanrısı yoktur, onun yerine evrendeki tüm yaşamın bir kombinasyonu olarak yaratan, nihai bir bilince inanç vardır. Buradaki düşünce, herkesin ruhsal olarak bağlı olduğu bu Tanrı'yı oluşturduğu yönündedir. Tapınmanın gerektiği merkezi bir tanrının olmaması, merkezin bizatihi "kendisi" olması neoliberal özneye iyi gelmektedir. Mistik olmayan dinlerin öne sürdüğü antropomorfik türden farklı olarak kuantum mistisizmi tarafından öne sürülen Tanrı'nın doğası, Tanrı'nın fevkalade aşkın ve tarif edilemez bir "varlık" olmasıdır. Bireyin *New Age* yönelimi, içindeki tanrısal özellikleri fark etmek, kendini bu yönde eğitmektir. Böyle bir dünya görüşü, daha önce içselleştirilmiş yapıları değiştirerek bireyin psikolojik gelişimini destekleme işlevini üstlenmeye taliptir.

SONUÇ

Neoliberal özne "performans"ı ile var olan öznedir. Neoliberal özne için performans, ontolojik gerçekliği kuran temel unsurdur. Buna uygun olarak *New Age* maneviyatı neoliberal öznenin ontolojik gerçekliğini kuran performans alanlarını bir taraftan araçsal, bütüncül, kuşatıcı bir ruhsallığa vurgu yaparak; diğer taraftan şifa, iyileşme, kendini gerçekleştirme, güçlenme ve dayanıklılık tamlarını öne çıkararak; son kertede bu iki meseleyi birleştirerek belirlemiştir. *New Age* veya popüler maneviyatta insan üzerinde radikal bir vurgu vardır. Maneviyat teolojik boyuttan antropolojik boyuta geçmiştir. *New Age*'de kurtuluş, dışsal bir tanrısallıktan çok içsel bir farkındalık olarak tasavvur edilir. Birey, özgünleştirilme süreçleriyle bağlantılı olarak özsel ve kişisel olarak güçlendirilmiş hale gelmiştir. Bunun bir özelliği olarak her öznenin ruhsal potansiyeli onaylanmıştır. Ruhsal gelişim, bireyin psikolojik gelişimi ve olgunlaşmasıyla yakından ilişkili olarak tasavvur edilmiştir. Kendini kutsamak ve kendini kendinin en iyi versiyonu haline getirmek ana düstur olmuştur. Bugün popüler maneviyat kendisini yalnızca dini bağlamda değil, seküler kültürün her yerinde ifade eder. Dünyevi olan kutsallaştırılır ve kutsal olan dünyevi hale getirilir.

Her şeyin ötesinde, *New Age* maneviyatının büyük bir kültürel pazar olduğunu unutmamak gerekir. *New Age* tekbenciligi, serbest piyasa ilkelerinin savunusuyla birleştiğinde, dünyanın manevi arenasını manevi bir sömürü alanı ve hatta kapitalist emperyalizm için yeni bir fırsat alanı olarak kullanıma açmaktadır. *New Age* sadece Batı uygarlığının araçsallaşmış doğu dinleriyle paradoksal türdeşleşmesini teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda hegemonik olmayan kültürler için zımni bir ikincilik statüsü belirler. Zira hangi kültürlerin ve maneviyatların *New Age* potasında eritileceğine kültürel hegemonya karar verir. *New Age*, geçmiş ve şimdiki tüm manevi mirasın artık özel mülkiyet olmadığını, şimdi, Kova'nın yeni çağında bir kamu malı olarak aydınlanmaya açık herkesin erişimine açık olduğunu telkin eder.

New Age, liberal Batı kapitalizmi üzerine modellenmiştir ve onun bir sonucudur. Serbest ve sınırsız küresel ticaret hakkını öne süren geç kapitalizmin kültürel mantığının bir parçasıdır. Rakip kültürlerin bir toplamı veya topluluğu olan *New Age*, nihayetinde serbest piyasa ilkelerini kabul eder. *New Age*, kapitalizmin sürekli genişleyen pazarlar ve yeni pazarlanabilir ürün kaynaklarının manevi bir muadilini sunarak gittikçe büyür.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde ViraVerita E-Dergi'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ViraVerita E-Dergi'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın ViraVerita E-Dergi'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he complies with the scientific, ethical, and quotation rules of ViraVerita E-Journal in all processes of the paper and that he does not make any falsification of the data collected. In addition, he declares that ViraVerita E-Journal and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than ViraVerita E-Journal.

KAYNAKÇA

- Albanese, C. L. (1992). The magical staff: quantum healing in the new age. James R. Lewis & J. Gordon Melton (Ed.), *Perspectives on the New Age* (s. 68–84) içinde. State University of New York Press.
- Berman, M. (2009). *The politics of authenticity: Radical individualism and the emergence of modern society* (1. Baskı). Verso.
- Bradshaw, G. A. (2009). *Elephants on the edge: What animals teach us about humanity*. Yale University Press.
- Brown, W. (2015). *Undoing the demos, neoliberalism's stealth and revolution* (1. Baskı). Zone Books.
- Bay-Cheng L.,Y., vd. (2015). Tracking homo economicus: Development of the neoliberal beliefs inventory. *Journal of Social and Political Psychology*, 3:71-88.
- Capps, D. (2001). *Freud and freudians on religion: a reader* (1. Baskı). Yale University Press.
- Campbell, A. (1976). Subjective measures of well-being. *American Psychologist*, 31, 117-124.
- Crawford, R. (1980). Healthism and the medicalization of everyday life. *International Journal of Health Services*, 10: 365–87.
- Chryssides, G.D. (1999). *Exploring new religions* (1. Baskı). Cassell.
- Çoban, A. (2002). Küreselleşmeye karşı olmak: olanaklar ve sınırlılıklar. *Praksis/ Küreselleşme Emperyalizm: Ne Yapmalı, Nasıl Direnmeli?*, 7, 117-164.
- Ehrenberg, A. (2009). The Weariness of the Self: Diagnosing the History of Depression in the Contemporary Age. https://www.researchgate.net/publication/286588646_The_weariness_of_the_self_Diagnosing_the_history_of_depression_in_the_contemporary_age adresinden 16 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dardot, P. ve Laval, C. (2012). *Dünyanın yeni aklı, neoliberal toplum üzerine deneme* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Descartes, (1970). *Descartes philosophical letters*. (Antony Kenny, Çev.). Oxford University Press.
- Deleuze G. & Guattari F. (2000). *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia*. (R. Hurley, M. Seem & H.R. Lane çev). Continuum. (Özgün eser basım 1972)
- Davies, W. (2015). *The happiness industry: how the government and big business sold us wellbeing* (1. Baskı). Verso Publications.
- Durkheim, E. (1979). *Suicide*. (Spaulding, J., Çev.). The Free Press.(Özgün eser basım 1897)
- Dore, R. (2008). Financialization of the global economy. *Industrial and Corporate Change*, 17, 1097-1112.
- Eagleton, T. (1996). *The illusions of postmodernism* (1. Baskı). Wiley-Blackwell Publishing.
- Ferguson, M. (1980). *The aquarian conspiracy: personal and social transformation* (1. Baskı). J. P. Tarcher.
- Feher, M.(2009). Self-appreciation or the aspirations of human capital. *Public Culture*, 21, 21–41
- Foucault, M. (2010). *The birth of biopolitics: lectures at the collège de france, 1978–79*. (Graham Burchell Çev.). Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve iktidar* (I. Ergüden, O. Akinhay, Çev.) Ayrıntı Yayınları.

- Faivre, A. & Needleman, J (ed.) (1992). *Modern esoteric spirituality*. Crossroad Publishing Co.
- Guignon, C. (2004). *On being authentic* (1. Baskı). Routledge.
- Hanegraaff, W. J. (1996). *New age religion and western culture: esotericism in the mirror of secular thought*. Brill Academic.
- Hardt, M & Negri, A (2000). *Empire*. Harvard University Press.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity, an enquiry into the origins of cultural change* (1. Baskı). Blackwell.
- Hanratty, G. (1997). *Studies in gnosticism and in the philosophy of religion*. Four Courts Press.
- Haynes, C., J. (2009). Holistic human development. *Journal of Adult Development*, 16, 53- 60.
- Heelas, P. (1996). *The new age movement: the celebration of the self and the sacralization of modernity* (1. Baskı). Cambridge: Blackwell.
- Hedayat-Diba, Z. (1997). The self-object functions of the koran. *International Journal For The Psychology Of Religion*, 7, 211–236.
- Hendrich, B. (2011). Introduction–Beyond state islam: Religiosity and spirituality in contemporary Turkey. *European Journal of Turkish Studies. Social Sciences on Contemporary Turkey*, 13. doi.org/10.4000/ejts.4527
- Illouz, E. (2006). *Cold intimacies: the making of emotional capitalism*. Polity Press.
- Jakobsen, M. D. (1999). *Shamanism: traditional and contemporary approaches to the mastery of spirits and healing* (1. Baskı). Berghahn Books.
- James, O. (2008). *The selfish capitalist: origins of affluenza*. Vermilion.
- Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Duke University Press.
- Jones, J.W. (2002). *Terror and transformation* (1. Baskı). Taylor and Francis.
- Julian, R. (1992). Building bridges: teresa of avila and self-psychology. *Pastoral Psychology*, 41, 89–97.
- Kyle, R. G. (1995). *The New age movement in american culture*. Lanham. University Press of America.
- Krippner, G.R. (2005). The financialization of the american economy. *SocioEconomic Review*, 3, 173-208.
- Lazzarato, M (2006). Immaterial labour. Paolo Virno & Michael Hardt (Ed.), *Radical Thought in Italy, A Potential Politics* (1. Baskı) içinde (s. 133-147). The University of Minnesota Press.
- Levin, J. (2017). What is “healing”? reflections on diagnostic criteria, nosology, and etiology. *Journal of Science and Healing* 13, 244–56.
- Marx K. & Engels F. (1978). Manifesto of the Communist Party. *The Marx-Engels Reader*. R.C. Tucker (Ed.) (s. 469–500) (2. Baskı) içinde. W. W. Norton & Company
- Melton, J. G. (1992). New thought and the new age. James R. Lewis & J. Gordon Melton (Ed.), *Perspectives on the New Age* (s.15–29) (1. Baskı) içinde. State University of New York Press.
- Melton, J. G. (2001). *Encyclopedia of occultism and parapsychology* (5. Baskı). Gale Research Incorporated.

- Newport, J. (1998). *The new age movement and the biblical worldview: conflict and dialogue*. Eerdmans Publishing Co.
- Peters, T. (1991). *The cosmic self: a penetrating look at today's new age movements* (1. Baskı). Harper Collins.
- Pike, S. (2004). *New age and neopagan religions in america*. Columbia University Press.
- Pithers, E. (2021). *Why new-age healing is this year's buzziest wellness trend*. Vogue. <https://www.vogue.co.uk/beauty/article/new-age-healing-therapy-trend> adresinden 22 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Reveley J. (2016). Neoliberal meditations: how mindfulness training medicalizes education and responsabilizes young people. *Policy Futures in Education*, 14, 497-511.
- Reese, W. L. (1980). *Concise philosophy and religion: eastern and western thought* (1. Baskı). Humanities Press.
- Rousseau, J.-J. (1953). *The confessions of Jean Jacques Rousseau*. (J.M. Cohen Çev.). Penguin Classics.
- Sanson, D. (2009). New/old spiritualities in the west: neo-shamans and neoshamanism. P. Murphy, J. R. Lewis (Ed.) (s. 433-462) içinde. *Handbook of Contemporary Paganism*. E.J. Brill.
- Simmel, G., (2002). *Metropolis and mental life* (1903). Bridge G., Watson, S. (Ed.). (s. 11-19) içinde. The Blackwell Reader.
- Sointu, E., & Woodhead, L. (2008). Spirituality, gender, and expressive selfhood. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47 (2), 259-276. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2008.00406.x>
- Taylor, C. (1989). *Sources of the self: the making of the modern identity*. Harvard University Press.
- Taylor, C. (1991). *The ethics of authenticity*. Cambridge Mass
- Toprak, F. (2022). *Feminizmin doğa bilimleri ile buluşması: Kuantum felsefesinden yeni materyalizm ve insan-sonrasına (post-human) eleştirel bir okuma*. [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Vannini, P. & Williams, P. (2009). *Authenticity in culture, self, and society*. Ashgate Publishing.

ⁱ Gnostisizm, ezoterik bilgiyle mümkün olabilen bir kurtuluş doktrini olarak M.S. birinci ve ikinci yüzyıllarda gelişmiş felsefi ve dini bir harekettir. Ancak bu hareketin kökleri daha önceki kadim bir bilgiye dayanır. Gnostisizm, Corpus Hermeticum'dan, diğer bazı kadim öğretilerden ve Platoncu felsefeden derin izler taşımaktadır Etimolojik olarak, Gnostisizm, Yunanca "bilgi" anlamına gelen "gnosis" kelimesinden türemiştir. Gnostisizm'in, iki temel bileşeni "ezoterik bilgi" ve "düalizm"dir. Bu bağlamda ruh ve beden; ruh ve madde; metafizik ve fizik ikilikleri maddi varoluş hapisanesinde yer alan varlığın bir yanılmasıdır. Özetle, Gnostisizm'e göre insan dünyada "bir varoluş hapisanesi" içinde yaşar. Bu varoluş hapisanesinden özgürleşmek ancak "bir" ve "tek" olana ulaşmakla mümkün olabilir. Gnosis, bunun bilgisini sunar.

ⁱⁱ On ikinci ve on dördüncü yüzyıllar arasında Güney Avrupa'da, özellikle kuzey İtalya ve güney Fransa'da gelişen Hristiyan dualist veya Gnostik harekettir. Takipçileri saf iyiye veya kötüye değil, iyi ve kötünün dengesine inanmışlardır.